

Ψηφιακή παιδεία και κοινωνική δικτύωση στις Ακαδημαϊκές Βιβλιοθήκες

Κωνσταντίνος Κυπριανός

Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Τμήμα Πληροφορικής
k.kyprianos@gmail.com

Δομηνίκη-Μαρκησία Ρουγγέρη

Βιβλιοθήκη Ελληνογαλλικής Σχολής "Jeanne d' Arc"
drouggeri@yahoo.gr

Πανωραία Γαϊτάνου

Βιβλιοθήκη Μουσείου Μπενάκη,
Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Αρχαιολογίας – Βιβλιοθηκονομίας
gaitanou@benaki.gr, gaitanou@ionio.gr

Περίληψη

Οι υπηρεσίες κοινωνικής δικτύωσης (social networks) αποτελούν μια νέα μορφή επικοινωνίας, μέσω διαδικτύου, οι οποίες είναι ιδιαίτερα δημοφιλείς στους νεαρούς χρήστες. Η χρήση και η αξιοποίηση των υπηρεσιών αυτών από τους βιβλιοθηκονόμους και τις βιβλιοθήκες, αποτελεί το έναυσμα μιας νέας επικοινωνιακής σχέσης μεταξύ των χρηστών τους σε ένα πιο φιλικό περιβάλλον και συμβάλλει στη βελτίωση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών, καθώς και στην ανάπτυξη και ενίσχυση του όρου «ψηφιακή πληροφοριακή παιδεία». Στην παρούσα εισήγηση αναλύονται οι έννοιες «ψηφιακή πληροφοριακή παιδεία» και «κοινωνική δικτύωση», ενώ παράλληλα δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην ενδιάμεση σχέση τους, καθώς και στα οφέλη από την αξιοποίηση των υπηρεσιών τους στο χώρο των βιβλιοθηκών, τα οποία εμφανίζονται μέσω διαθέσιμων παραδειγμάτων ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών που έχουν ήδη ενσωματώσει στην πολιτική των παρεχόμενων υπηρεσιών τους εφαρμογές κοινωνικής δικτύωσης.

Λέξεις-κλειδιά: κοινωνική δικτύωση, ψηφιακή πληροφοριακή παιδεία, βιβλιοθήκες

Abstract

Social network services are a new form of internet communication, remarkably popular among young users. The use of social network services from the librarians and the libraries triggers a new communicational relationship among their users within a friendlier environment, while concurrently contributes to improving the quality of provided services and to the development and empowerment of the term "digital literacy". In this paper, the concepts of "digital literacy" and "social networking" are analyzed, while emphasizing strongly on their intermediate relationship and the benefits emerging from the use of their services within libraries. These benefits are shown through the available examples of academic libraries that have already incorporated social networking services in their provided services policies.

Keywords: *social networking, digital literacy, libraries*

1. Εισαγωγή

Το διαδίκτυο (Internet) είναι στις μέρες μας η δημοφιλέστερη πηγή πληροφόρησης, ιδιαίτερα στις νεότερες ηλικίες, καθώς αναπτύσσει συνεχώς νέες μεθόδους υπηρεσιών και επικοινωνίας μεταξύ των χρηστών, οι οποίες δίνουν τη δυνατότητα απομακρυσμένης πρόσβασης σε ηλεκτρονικές πηγές και υπηρεσίες. Στο πλαίσιο αυτό, οι βιβλιοθήκες καλούνται να αναπτύξουν νέες μεθόδους επικοινωνίας, πιο αυτοματοποιημένες, φιλικές προς τους χρήστες τους, τόσο ως προς την ενημέρωσή τους για τις υπηρεσίες και τις δραστηριότητές τους, όσο και ως προς την εκπαίδευσή τους στη διαχείριση και αξιολόγηση των παρεχόμενων πληροφοριών μέσω του διαδικτύου. Η νέα τάση καλεί τις βιβλιοθήκες να διαδραματίσουν ένα διαφορετικό ρόλο που απαιτεί την εκπαίδευση των χρηστών τους, ώστε να επωφεληθούν από τις νέες παρεχόμενες υπηρεσίες και τις δυνατότητές τους. Η παραδοσιακή πληροφοριακή παιδεία δίνει τη θέση της στην ψηφιακή πληροφοριακή παιδεία, μέσω της πρόσβασης σε ψηφιοποιημένες μορφές εύρεσης και ανάκτησης πληροφοριών. Μια από τις σημαντικότερες νέες υπηρεσίες ψηφιακής πληροφόρησης για τις βιβλιοθήκες φαίνεται να είναι η κοινωνική δικτύωση, καθώς όλο και περισσότεροι χρήστες αξιοποιούν καθημερινά τις δυνατότητές της.

Στην παρούσα εισήγηση δίνεται μια γενική περιγραφή και παρουσίαση των όρων «πληροφοριακή παιδεία», σύμφωνα με τον ορισμό που έχουν αποδώσει διάφοροι οργανισμοί ανά τον κόσμο, «ψηφιακή πληροφοριακή παιδεία», και «κοινωνική δικτύωση», ενώ παράλληλα αναλύονται οι

παρεχόμενες υπηρεσίες τους και τα οφέλη που μπορούν να αποκομίσουν οι βιβλιοθήκες με τη χρήση αυτών των εφαρμογών. Επίσης, παρουσιάζονται ενδεικτικά ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες που έχουν ήδη αξιοποιήσει τις υπηρεσίες κοινωνικής δικτύωσης τόσο σε ελληνικό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο.

2. Πληροφοριακή παιδεία-βασικοί ορισμοί

Η έννοια «μόρφωση» («literacy») έχει αναπτυχθεί μέσα στους αιώνες και το νόημά της ποικίλει, ανάλογα με τη χρονική περίοδο, ώστε να συμπεριλάβει ικανότητες που χρειάζονται για την ανάπτυξη μέσα στην κοινωνία. Στην πιο απλή της έκφανση, η έννοια «μόρφωση» περιλαμβάνει την ικανότητα του ανθρώπου να χρησιμοποιεί τη γλώσσα και τη γραφή: ένας μορφωμένος άνθρωπος μπορεί να διαβάζει, να γράφει και να κατανοεί τη μητρική του γλώσσα, καθώς επίσης και να εκφράζει απλές σκέψεις μέσω της γραφής [1].

Ο όρος «πληροφοριακή μόρφωση-παιδεία» («information literacy») έκανε την εμφάνισή του το 1974 από τον Zurkowski (τον τότε πρόεδρο της Αμερικανικής βιομηχανίας πληροφοριών) [2], ο οποίος υποστήριξε ότι θα πρέπει να δημιουργηθούν εθνικά προγράμματα στην Αμερική που θα έχουν ως στόχο την εξάπλωση της πληροφοριακής παιδείας. Χρησιμοποίησε τον όρο «πληροφοριακή παιδεία» για να θέσει ένα στόχο στο πλαίσιο μιας πολιτικής για την πληροφόρηση, να μπορέσει να μεταμορφώσει τις υπηρεσίες της παραδοσιακής βιβλιοθήκης στη νέα βιομηχανία πληροφοριών που έκανε δειλά δειλά την εμφάνισή της εκείνη την εποχή. Κατά την άποψή του, η πληροφοριακή παιδεία συνδεόταν άμεσα με την αποτελεσματική χρήση της πληροφορίας μέσα στο εργασιακό περιβάλλον, ιδιαίτερα για την επίλυση προβλημάτων.

Ο όρος «πληροφοριακή παιδεία», όπως γίνεται αντιληπτό μέσα από τη διεθνή αρθρογραφία, τυγχάνει πολλών διαφορετικών ορισμών. Οι δύο πιο σημαντικοί ορισμοί είναι οι εξής [18]:

- Τον Ιανουάριο του 1989 στο Διεθνές Φόρουμ για την Πληροφοριακή Παιδεία [24], το οποίο αποτελείται από περισσότερους από 90 εθνικούς, διεθνείς και εταιρικούς οργανισμούς, δόθηκε ο πρώτος ορισμός. Σύμφωνα με το Φόρουμ αυτό: «πληροφοριακή παιδεία ορίζεται η ικανότητα του ατόμου να γνωρίζει πότε υπάρχει η ανάγκη για πληροφόρηση, ώστε να μπορεί να αναγνωρίζει, να εντοπίζει, να αξιολογεί και να χρησιμοποιεί αποτελεσματικά αυτήν την πληροφόρηση για το εκάστοτε ζήτημα ή πρόβλημα».

- Ο δεύτερος ορισμός παρουσιάστηκε στο Διεθνές Συνέδριο Ειδικών πληροφοριακής παιδείας, το οποίο πραγματοποιήθηκε στην Πράγα το

Σεπτέμβριο του 2003. Οι συμμετέχοντες σημείωσαν ότι οι ραγδαίες εξελίξεις στις τεχνολογίες της πληροφορίας και των επικοινωνιών έχουν αυξήσει το χάσμα μεταξύ των πληροφοριακά «φτωχών» και των πληροφοριακά «πλουσίων». Επισημάνθηκε ότι μια αποτελεσματική κοινωνία πολιτών απαιτεί μια πληροφοριακά εκπαιδευμένη κοινωνία. Σύμφωνα με τη Διακήρυξη της Πράγας [25], «Η πληροφοριακή παιδεία περικλείει γνώση από τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες του ατόμου, καθώς και την ικανότητά του να αναγνωρίζει, να εντοπίζει, να αξιολογεί, να οργανώνει, να δημιουργεί, να χρησιμοποιεί και να μεταδίδει αποτελεσματικά την πληροφορία για να αντιμετωπίζει άμεσα ζητήματα ή προβλήματα· είναι προαπαιτούμενη για τη συμμετοχή στην Κοινωνία της Πληροφορίας και είναι μέρος των βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων για τη δια βίου μάθηση».

Συνεπώς, ένα πληροφοριακά εκπαιδευμένο άτομο είναι ένα ικανό και ανεξάρτητο άτομο, το οποίο είναι σε θέση να αναγνωρίζει ότι η ακριβής πληροφόρηση είναι η βάση για την ευφυή λήψη αποφάσεων. Μπορεί να διαχειριστεί και να οργανώσει την πιθανή πληροφορία, έχει οικειότητα με τις τεχνολογίες των υπολογιστών, και είναι ικανό να εφαρμόζει και να αξιολογεί οποιαδήποτε πληροφορία σχετική με τις ανάγκες του [18].

Πιο συγκεκριμένα, ένα άτομο με πληροφοριακή παιδεία είναι ικανό να:

- Προσδιορίζει την έκταση της απαιτούμενης πληροφόρησης.
- Έχει πρόσβαση στην απαιτούμενη πληροφόρηση αποτελεσματικά και ικανοποιητικά.
- Αποτιμά την πληροφόρηση και τις πηγές της με κριτικό πνεύμα.
- Ενσωματώνει επιλεγμένη πληροφόρηση σε μια γνωστική βάση.
- Χρησιμοποιεί την πληροφόρηση αποτελεσματικά για να επιτελέσει ένα συγκεκριμένο σκοπό.
- Κατανοεί τα οικονομικά, νομικά και κοινωνικά θέματα που περιβάλλουν τη χρήση της πληροφόρησης, και
- Έχει πρόσβαση και χρησιμοποιεί την πληροφόρηση ηθικά και νόμιμα.

Στην αγγλική γλώσσα, όταν γίνεται αναφορά στον όρο «information literacy» στην πραγματικότητα στα ελληνικά εννοείται ο όρος «πληροφοριακή παιδεία», ο όρος αυτός όμως στην ελληνική βιβλιογραφία απαντάται και με άλλες έννοιες, λιγότερο διαδεδομένες, όπως «πληροφοριακός αλφαριθμητισμός» ή «πληροφοριακός γραμματισμός». Ο αλφαριθμητισμός είναι η ικανότητα της επικοινωνίας μέσω της γραπτής, προφορικής ή νοηματικής γλώσσας. Στο πλαίσιο της εκπαίδευσης, ο αλφαριθμητισμός αφορά ένα επίπεδο λειτουργίας δεξιοτήτων για ανάγνωση, γραφή, ομιλία και ακρόαση. Σύμφωνα με τον Χαραλαμπόπουλο [29], ο όρος γραμματισμός (λιγότερο συχνός είναι ο όρος

εγγραμματοσύνη) χρησιμοποιείται εδώ και μερικά χρόνια στην ελληνική βιβλιογραφία αντί του παλαιότερου αλφαριθμητισμός, έχει όμως ευρύτερο περιεχόμενο. Δε δηλώνει απλώς την ικανότητα για ανάγνωση και γραφή, αλλά και την ικανότητα κατανόησης, παραγωγής και κριτικής αντιμετώπισης διαφόρων μορφών προφορικών και γραπτών κειμένων, ανάλογα με τις εκάστοτε επικοινωνιακές ανάγκες και περιστάσεις.

3. Από την πληροφοριακή παιδεία στη ψηφιακή πληροφοριακή παιδεία

Η ανάπτυξη της τεχνολογίας, η εξέλιξη της επικοινωνίας και η χρήση ψηφιοποιημένων μέσων για την πρόσβαση και την ανάκτηση πληροφοριών, μετέβαλλαν την έννοια της «πληροφοριακής παιδείας» σε «ψηφιακή πληροφοριακή παιδεία» («digital information literacy»). Η ψηφιακή πληροφοριακή παιδεία μπορεί να οριστεί ως η ικανότητα του ανθρώπου να μπορεί να κατανοεί και να χρησιμοποιεί τις πληροφορίες μέσα από μια πληθώρα ψηφιακών πηγών. Η ψηφιακή παιδεία εμπλέκει τη χρήση των υπολογιστών για την ανάκτηση, την αποθήκευση, την παραγωγή, την παρουσίαση και την ανταλλαγή πληροφοριών, καθώς και την επικοινωνία και τη συμμετοχή σε συνεργατικά δίκτυα μέσω του παγκόσμιου ιστού. Το 1995 ο Lapham έκανε λόγο για «Παιδεία πολυμέσων» («multimedia literacy»), θέλοντας έτσι να κάνει ένα διαχωρισμό της παραδοσιακής πληροφοριακής παιδείας με την παιδεία που προέρχεται από άλλες πηγές, όπως είναι οι εικόνες, οι ήχοι κ.α. Η έννοια της «ψηφιακής πληροφοριακής παιδείας» πρωτοεμφανίστηκε το 1997 από τον Gilster [3].

Σύμφωνα με τον ίδιο, υπάρχουν τέσσερις βασικοί πυλώνες για τη ψηφιακή παιδεία:

- Αναζήτηση μέσω διαδικτύου
- Πλοήγηση σε υπερκείμενο
- Συναρμολόγηση γνώσης
- Αξιολόγηση περιεχομένου

Σύμφωνα με το βιβλίο του Bawden [1] που εκδόθηκε το 2001, ο ψηφιακά καταρτισμένος άνθρωπος θα πρέπει:

- Να μπορεί να συνθέτει πληροφορίες από διάφορες ψηφιακές πηγές
- Να μπορεί να ανακτά πληροφορίες με κριτική σκέψη και να μπορεί να αξιολογεί την εγκυρότητα των πληροφοριών που ανακτά από τις πηγές του διαδικτύου
- Να μπορεί να διαβάζει και να κατανοεί το δυναμικό υλικό (dynamic – non-sequential material)

- Να γνωρίζει την αξία των παραδοσιακών εργαλείων για την πρόσβαση στη γνώση και να τα χρησιμοποιεί σε συνάρτηση με τα διαδικτυακά μέσα
- Να γνωρίζει ότι τα κοινωνικά δίκτυα μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως πηγές βοήθειας και συμβουλών
- Να χρησιμοποιεί φίλτρα για τη διαχείριση των εισερχομένων πληροφοριών
- Να είναι ικανός να δημοσιοποιεί πληροφορίες και να μπορεί να τις ανακτά

Σε μια πιο σύγχρονη μορφή της η ψηφιακή παιδεία περιγράφηκε το 2004 από τον Eshet-Alkalai [4] «ως η ικανότητα επιβίωσης σε μια ψηφιακή εποχή». Υποστήριξε ότι η ψηφιακή παιδεία είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με 5 άλλες μορφές «παιδείας»:

- Οπτική παιδεία (η ικανότητα του ανθρώπου να κατανοεί τις οπτικές αναπαραστάσεις)
- Αναπαραγωγική παιδεία (η ικανότητα του ανθρώπου να επαναχρησιμοποιεί δημιουργικά το υπάρχον υλικό)
- Πληροφοριακή παιδεία (η ικανότητα του ανθρώπου να αξιολογεί την πληροφορία)
- Διακλαδωμένη παιδεία (η ικανότητα του ανθρώπου να διαβάζει και να κατανοεί τα υπερμέσα)
- Κοινωνική παιδεία (η ικανότητα του ανθρώπου να συμπεριφέρεται σωστά και με ευαισθησία στον κυβερνοχώρο)

Όλοι όμως καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι το κεντρικό θέμα της ψηφιακής παιδείας είναι η ικανότητα του ανθρώπου να μπορεί να συνθέτει και να ενσωματώνει πληροφορίες από διάφορες ηλεκτρονικές-ψηφιακές και μη πηγές.

Σύμφωνα με τα όσα αναφέρθηκαν παραπάνω, μια από τις σημαντικότερες εκφάνσεις της ψηφιακής παιδείας είναι η κοινωνική δικτύωση.

4. Κοινωνική δικτύωση

Οι υπηρεσίες κοινωνικής δικτύωσης αξιοποιούν μια μεγάλη γκάμα από αναπτυσσόμενες υπηρεσίες, εργαλεία και πρακτικές, και μπορούν να οριστούν γενικά ως διαδικτυακοί κοινωνικοί χώροι που έχουν σχεδιαστεί για να εξυπηρετούν την επικοινωνία, τη συνεργασία και το διαμοιρασμό υλικού ανάμεσα στα μέλη της κοινότητας που τις χρησιμοποιεί. Πολλές φορές συμπεριλαμβάνουν προφίλ γεγονότων, προφίλ εταιριών, προφίλ πολιτικών

κομμάτων και προφίλ βιβλιοθηκών και δίνουν τη δυνατότητα στον καθένα να προσθέτει στο δίκτυό του τους φίλους του ή τις επαφές του.

Υπάρχει επίσης και η δυνατότητα δημιουργίας ιδιωτικών δικτύων που εξυπηρετούν συγκεκριμένα μέλη μιας κοινότητας. Επιπρόσθετα, δίνουν τη δυνατότητα στα μέλη τους να ελέγξουν ποιοι θα έχουν πρόσβαση στο προφίλ τους και στις πληροφορίες τους. Ο βαθμός προσβασιμότητας και ελέγχου ποικίλει από υπηρεσία σε υπηρεσία. Σε γενικές γραμμές όμως οι υπηρεσίες κοινωνικής δικτύωσης δίνουν στους χρήστες τη δυνατότητα να:

- Κρατούν τις πληροφορίες τους προσωπικές
- Δίνουν πρόσβαση στις πληροφορίες τους σε συγκεκριμένα άτομα (πχ. σε άτομα που είναι εγγεγραμμένα μέλη, σε άτομα που είναι στη λίστα επαφών κ.α.)
- Δημοσιοποιούν σε όλους τις πληροφορίες τους

Μέσω αυτών των δυνατοτήτων ρυθμίσεων απορρήτου, οι χρήστες μπορούν να διαχειριστούν ένα μεγάλο αριθμό διαφορετικών σχέσεων με το διαδίκτυο και με τα μέλη της κοινότητας, καθώς και πως θα εμφανίζονται στους φίλους, τους γνωστούς και το ευρύ κοινό γενικά οι πληροφορίες.

Οι υπηρεσίες κοινωνικής δικτύωσης ποικίλουν στα είδη των εργαλείων και της λειτουργικότητας που παρέχουν, αλλά όλες προσδιορίζονται από τρία κοινά χαρακτηριστικά [5]: α) ένα προφίλ μέλους, β) τη δυνατότητα να προσθέτει ο χρήστης άλλα μέλη στη λίστα επαφών του και γ) την αλληλεπίδραση ανάμεσα στα μέλη των λιστών επαφών.

4.1. Μορφές κοινωνικής δικτύωσης

Υπάρχουν διάφορες μορφές κοινωνικής δικτύωσης. Οι 2 πιο βασικές [6] είναι οι:

α) Υπηρεσίες που οργανώνονται με βάση τα προφίλ των χρηστών

Αρχικά οργανώνονται γύρω από τις σελίδες με το προφίλ των χρηστών – σελίδες που κυρίως αποτελούνται από τις πληροφορίες του κάθε μέλους ξεχωριστά, οι οποίες περιλαμβάνουν φωτογραφίες, βίντεο και λεπτομέρειες για τα ενδιαφέροντα των μελών. Το Bebo [7], το Facebook [8], το Google Buzz [28] και το MySpace [9] είναι παραδείγματα αυτής της κατηγορίας κοινωνικής δικτύωσης.

β) Υπηρεσίες που οργανώνονται με βάση το περιεχόμενο των συλλογών τους.

Το προφίλ των χρηστών παραμένει ένα σημαντικό μέσο για την οργάνωση των συνδέσεων, αλλά παίζει δευτερεύοντα ρόλο στη δημοσίευση

περιεχομένου. Η ιστοσελίδα για το διαμοιρασμό φωτογραφιών Flickr [10] είναι ένα παράδειγμα αυτής της υπηρεσίας. Άλλα παραδείγματα υπηρεσιών με βάση το περιεχόμενο είναι οι κοινότητες του YouTube.com [11] για το διαμοιρασμό βίντεο και το last.fm [12], το οποίο ελέγχει και αναπαριστά τη μουσική που προτιμά ο κάθε χρήστης.

Αξίζει επίσης να σημειωθεί το GoodReads.com [27], το οποίο αποτελεί το μεγαλύτερο online σημείο συνάντησης αναγνωστών στον κόσμο. Η υπηρεσία επιτρέπει στους χρήστες του να δικτυώνονται δωρεάν με κριτήριο τα αγαπημένα τους αναγνώσματα, να σχολιάζουν τα όσα διάβασαν, να ανεβάζουν κριτικές συγγραμμάτων, να στήνουν λογοτεχνικές λέσχες, να δημοσιεύουν τις δικές τους συγγραφικές απόπειρες, καθώς και να επικοινωνούν με τους ίδιους τους συγγραφείς.

Στις μορφές κοινωνικής δικτύωσης συμπεριλαμβάνονται και κάποιες επιπλέον υπηρεσίες και δυνατότητες που προσφέρουν αυτά τα δίκτυα και αναλύονται παρακάτω.

4.1.1. White-label υπηρεσίες κοινωνικής δικτύωσης

Δίνουν σε χρήστες τη δυνατότητα να φτιάξουν μίνι κοινότητες-γκρουπ χρηστών μέσα στις ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης. Πλατφόρμες όπως το PeopleAggregator [13] και το Ning [14], τα οποία πρωτολειτούργησαν το 2004, προσέφεραν στα μέλη ένα διαφορετικό μοντέλο. Οι χρήστες μπορούν να δημιουργήσουν τις δικές τους μικροκοινότητες χρηστών (mini-Myspaces [15]), οι οποίες εξυπηρετούν ομάδες χρηστών με συγκεκριμένα ενδιαφέροντα, γεγονότα και δραστηριότητες.

4.1.2. Εικονικά περιβάλλοντα χρηστών

Εφαρμογές όπως το Second Life [16] και το World of Warcraft παρέχουν online εικονικά περιβάλλοντα και επιτρέπουν στους χρήστες να αλληλεπιδρούν μέσω του ατομικού τους avatar (Το avatar αποτελεί την εικονική αναπαράσταση του κάθε χρήστη). Παρ' όλο που οι χρήστες έχουν κάρτες προφίλ, το λειτουργικό τους προφίλ είναι εικονικοί χαρακτήρες που κατασκευάζουν και ελέγχουν. Οι λίστες φίλων είναι συνήθως προσωπικές και δε δημοσιοποιούνται σε όλους τους χρήστες.

4.1.3. Υπηρεσίες κοινωνικής δικτύωσης για κινητά τηλέφωνα

Πολλά κοινωνικά δίκτυα, για παράδειγμα το MySpace, το Facebook και το Twitter [17], προσφέρουν εφαρμογές για το κινητό για τη χρήση των

υπηρεσιών τους, δίνοντας έτσι τη δυνατότητα στους χρήστες τους να αλληλεπιδρούν με τους φίλους τους και μέσω του κινητού τηλεφώνου.

4.1.3. Ενημερώσεις κατάστασης (micro-blogging)

Πολλές εφαρμογές προσφέρουν ενημερώσεις με σύντομα μηνύματα, τα οποία ενημερώνουν τους φίλους του κάθε χρήστη του δικτύου σε τι κατάσταση (διάθεση) βρίσκεται ο χρήστης ή τι κάνει εκείνη τη στιγμή.

Σύμφωνα λοιπόν με όσα αναφέρθηκαν παραπάνω, γίνεται κατανοητό ότι η χρήση των υπηρεσιών κοινωνικής δικτύωσης έχει πολλά οφέλη. Μερικά από αυτά είναι η απλή και δωρεάν χρήση τους, δηλαδή δεν υπάρχει κάποια οικονομική επιβάρυνση, καθώς και το γεγονός ότι αναπτύσσονται και ανανεώνονται συνεχώς οι υπηρεσίες που παρέχουν. Είναι δυνατή η επικοινωνία ανάμεσα σε άτομα και κοινωνικές ομάδες που έχουν κοινά ενδιαφέροντα και προτιμήσεις. Επίσης, είναι ιδιαίτερα δημοφιλή σε άτομα νεαρής ηλικίας, καθώς σύμφωνα με έρευνες οι ηλικίες που χρησιμοποιούν τέτοιες υπηρεσίες ως επί το πλείστον είναι κάτω των 24. Τέλος, η κοινωνική δικτύωση αποτελεί ένα εξελιγμένο μέσο διαφήμισης και προώθησης υπηρεσιών, το οποίο παρέχεται με ελάχιστο ή με μηδενικό κόστος. Ωστόσο, υπάρχουν και αρνητικές επιπτώσεις από τη χρήση τέτοιων υπηρεσιών. Ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα είναι το γεγονός ότι καταστρατηγείται η ανωνυμία. Οι χρήστες πολλές φορές δημοσιοποιούν προσωπικά στοιχεία, τα οποία μπορεί να εκμεταλλευτούν τρίτα άτομα με στόχο την εξαπάτηση και την εκμετάλλευσή τους. Επίσης, πολλοί χρήστες καταλαμβάνονται από εθισμό στη χρήση τέτοιων υπηρεσιών και καταναλώνουν πολλές ώρες μπροστά στον υπολογιστή.

5. Ο ρόλος της κοινωνικής δικτύωσης στο χώρο των βιβλιοθηκών

Η ψηφιακή πληροφοριακή παιδεία αφορά στο σύνολο των προϊόντων που σχετίζονται με τις τεχνολογίες της Πληροφορίας/Πληροφορικής που θεωρούνται απαραίτητα, προκειμένου να υπάρχει η δυνατότητα της διαχείρισης μεγάλου όγκου ροών και της αντιμετώπισης πολυσύνθετων προβλημάτων της σύγχρονης ψηφιακής εποχής. Τα κοινωνικά δίκτυα και γενικότερα το φαινόμενο της κοινωνικής δικτύωσης αποτελεί τη νέα πρόκληση στην επικοινωνία της νέας γενιάς. Οι βιβλιοθήκες, ως οι κατεξοχήν χώροι διαχείρισης πληροφοριών, συνειδητοποίησαν από πολύ νωρίς τη σπουδαιότητα του ρόλου των κοινωνικών δικτύων ως μέσο διακίνησης

πληροφοριών και άρχισαν να εξετάζουν το πιθανό ρόλο που θα μπορούσαν αυτά να διαδραματίσουν προς όφελος των παρεχόμενων υπηρεσιών τους.

Σύμφωνα με την υπηρεσία Alexa [19], η οποία είναι μια εφαρμογή που ανιχνεύει τη δραστηριότητα εκατοντάδων διαδικτυακών σελίδων, οι περισσότεροι από τους μισούς χρήστες του διαδικτύου τα πρώτα τρία τρίμηνα του 2009, είχαν πρόσβαση σε υπηρεσίες κοινωνικής δικτύωσης. Αυτό το γεγονός δείχνει ξεκάθαρα το σημαντικό αντίκτυπο που μπορούν να έχουν τα κοινωνικά δίκτυα και στο χώρο των βιβλιοθηκών. Η κοινωνική δικτύωση ενδυναμώνει και ενισχύει την επικοινωνία μεταξύ των χρηστών και το διαμοιρασμό πληροφοριών και ιδεών. Οι δυνατότητες αυτές έρχονται να δώσουν νέα ώθηση στις ήδη παρεχόμενες προς τους χρήστες υπηρεσίες των βιβλιοθηκών και να δημιουργήσουν νέες υπηρεσίες προστιθέμενης αξίας. Πιο συγκεκριμένα, οι βιβλιοθήκες επιδιώκουν μέσω της κοινωνικής δικτύωσης νέες μορφές επικοινωνίας με τους χρήστες τους και δημιουργία συμπληρωματικών υπηρεσιών, μέσω των οποίων θα καταφέρουν να προσελκύσουν ακόμα περισσότερο το ενδιαφέρον και την προσοχή της κοινότητας που εξυπηρετούν.

Πιο αναλυτικά, οι δυνατότητες που παρέχονται στις βιβλιοθήκες μέσω της κοινωνικής δικτύωσης μπορούν να συνοψιστούν στις ακόλουθες:

- Ανάρτηση βιβλιοθηκονομικών νέων, ειδήσεων και εκδηλώσεων: μέσω των υπηρεσιών κοινωνικής δικτύωσης μπορεί η βιβλιοθήκη να ενημερώσει τους χρήστες για δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα στη βιβλιοθήκη, όπως η παρουσίαση κάποιου νέου βιβλίου.
- Κριτικές βιβλίων και ενημέρωση για τα νέα βιβλία που απέκτησε η βιβλιοθήκη.
- Μπορεί η βιβλιοθήκη να δίνει συνδέσμους για άρθρα, βίντεο και γενικότερα πληροφοριακές πηγές στο διαδίκτυο που είναι δυνατό να μην είναι και άμεσα συσχετιζόμενα με τη βιβλιοθήκη.
- Η βιβλιοθήκη μπορεί να δίνει πληροφορίες για την κοινότητα την οποία εξυπηρετεί, αφού η βιβλιοθήκη είναι η καρδιά ενός ακαδημαϊκού ιδρύματος.
- Τα κοινωνικά δίκτυα δίνουν τη δυνατότητα συζητήσεων πάνω σε διάφορα θέματα ακόμα και για τη γνώμη που μπορεί να έχουν οι χρήστες για τις υπηρεσίες της βιβλιοθήκης. Επίσης, δίνεται η δυνατότητα στη βιβλιοθήκη να απαντά σε αρνητικά σχόλια για τις υπηρεσίες της ή ακόμα και να βελτιώσει κάποιες παρεχόμενες υπηρεσίες ύστερα από υποδείξεις των χρηστών.
- Ανάρτηση εικόνων. Με τη χρήση εικόνων δίνεται η δυνατότητα να γίνεται πιο ελκυστικό το κείμενο που συνοδεύει τις υπηρεσίες. Για παράδειγμα,

η προβολή νέων βιβλίων θα μπορούσε να περιέχει και κάποιες φωτογραφίες από τα βιβλία και όχι μόνο την περίληψη ή τις κριτικές.

- Δυνατότητα επικοινωνίας ανάμεσα σε βιβλιοθήκες και χρήστες.

Ένα από τα πιο δημοφιλή κοινωνικά δίκτυα που χρησιμοποιούν κυρίως οι βιβλιοθήκες είναι το Facebook, το οποίο ξεκίνησε τη λειτουργία του στις 4 Φεβρουαρίου του 2004 και έχει καταφέρει να ξεπεράσει ακόμα και τη μηχανή αναζήτησης Google σε αριθμό επισκέψεων. Η συμμετοχή, λοιπόν, των βιβλιοθηκών στη συγκεκριμένη υπηρεσία αυξάνεται καθημερινά με ιλιγγιώδεις ρυθμούς, προκειμένου «να είναι παρούσες εκεί που είναι και οι χρήστες τους» [20].

Θα πρέπει όμως η συμμετοχή αυτή να συνοδεύεται από ένα σύνολο συμπληρωματικών χαρακτηριστικών. Πιο συγκεκριμένα, κάθε βιβλιοθήκη θα πρέπει:

- Να διευκολύνει τα μέλη της να συμβάλλουν στη διαμόρφωση των πληροφοριακών της υπηρεσιών, προσθέτοντας περιεχόμενο που αφορά στη βελτίωση των υπηρεσιών της και στην ανάπτυξη συνεργασιών με το προσωπικό της βιβλιοθήκης.

- Να επιτρέπει στα μέλη της να αξιολογούν τις παρεχόμενες υπηρεσίες της, προκειμένου να συμβάλλουν στη δημιουργία νέων πιο επιτυχημένων υπηρεσιών.

- Να προωθεί μέσω της συνεργασίας της με τους χρήστες προγράμματα και δραστηριότητες που την αφορούν.

- Να ενθαρρύνει την ανταλλαγή απόψεων και να προσφέρει δυνατότητες στους χρήστες να εκφράζουν τις προσωπικές τους απόψεις σχετικά με τον εμπλουτισμό της συλλογής της.

- Να ενημερώνει τους χρήστες σε θέματα που έχουν να κάνουν με τη χρήση των υπηρεσιών κοινωνικής δικτύωσης, όπως είναι η επεξεργασία, η διάθεση και η χρήση των προσωπικών τους δεδομένων.

Στη συνέχεια γίνεται μια συνοπτική παρουσίαση της χρήσης υπηρεσιών κοινωνικής δικτύωσης στο εξωτερικό και στην Ελλάδα.

6. Κοινωνικά δίκτυα και ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες

Σε παγκόσμια κλίμακα, υπάρχουν πολλά παραδείγματα ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών που διατηρούν αρκετά ενημερωμένα προφίλ σε υπηρεσίες κοινωνικής δικτύωσης. Στην Αμερική η πλειονότητα των βιβλιοθηκών διατηρεί σελίδες στο Facebook, στο Flickr και στο Myspace. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν η Βιβλιοθήκη του Princeton University και η

Βιβλιοθήκη του Yale University που έχουν σελίδες στο Facebook. Επίσης, σε ευρωπαϊκό επίπεδο πολλές βιβλιοθήκες έχουν ενσωματώσει ήδη στην πολιτική τους υπηρεσίες κοινωνικής δικτύωσης, ενδεικτικά αναφέρονται η Βιβλιοθήκη του University College of Dublin, η Βιβλιοθήκη του University of East London, η Βιβλιοθήκη του Cambridge University και η Βιβλιοθήκη του University of Portsmouth. Μέσω της υπηρεσίας αυτής, οι βιβλιοθήκες επιδιώκουν τη δημιουργία μιας διαδραστικής και αμφίδρομης επικοινωνίας τόσο με τους χρήστες τους, όσο και με τους «φίλους» τους. Έτσι, έχουν τη δυνατότητα να τους ενημερώνουν για διάφορα νέα, όπως την παρουσίαση των νέων υπηρεσιών, να προωθούν τις εκδηλώσεις που λαμβάνουν χώρα, να αναρτούν φωτογραφίες και βίντεο σχετικά με διάφορες δραστηριότητες καθώς και να διεξαγάγουν ψηφοφορίες.

Αντίστοιχα στον ελληνικό χώρο, αρκετές ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες έχουν αρχίσει να δραστηριοποιούνται στο χώρο της κοινωνικής δικτύωσης. Ενδεικτικά αναφέρονται η Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης του Παντείου Πανεπιστημίου [21], η Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης του Χαροκόπειου Πανεπιστημίου [22] καθώς και η Βιβλιοθήκη του ΤΕΙ Δυτικής Μακεδονίας [23].

Πιο αναλυτικά, η Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης του Παντείου Πανεπιστημίου, στο πλαίσιο των δράσεών της για την ενημέρωση των μελών της ακαδημαϊκής κοινότητας, διατηρεί σελίδα στο Facebook (βλέπε εικόνα 1), στην οποία έχουν εγγραφεί περίπου 450 μέλη. Μέσω της υπηρεσίας αυτής, παρέχονται διάφορες πληροφορίες σχετικά με τη συλλογή της βιβλιοθήκης και τις θεματικές περιοχές που καλύπτει, γίνεται ενημέρωση για τα τρέχοντα πληροφοριακά δρώμενα και τις νέες υπηρεσίες. Στην ίδια λογική, κινείται και η Βιβλιοθήκη και το Κέντρο Πληροφόρησης του Χαροκοπείου Πανεπιστημίου (με 405 περίπου μέλη) ενημερώνοντας για τα νέα του χώρου της, τις σχετικές ακαδημαϊκές δραστηριότητες του Πανεπιστημίου, υπηρεσίες από το γενικότερο βιβλιοθηκονομικό και πληροφοριακό «γίγνεσθαι». Τέλος, συνολικά θα μπορούσε να ειπωθεί ότι σε όλες τις προαναφερθείσες περιπτώσεις, είναι δυνατή η ανάρτηση οπτικοακουστικού υλικού, ενώ όλα τα μέλη έχουν τη δυνατότητα να αφήσουν σχόλια και δημόσια μηνύματα, να εκφράσουν διάφορες απόψεις και να συνομιλήσουν με το προσωπικό της βιβλιοθήκης.

Εικόνα 1: Το προφίλ της βιβλιοθήκης του Παντείου Πανεπιστημίου στο Facebook

Ολοκληρώνοντας, αξιόλογη προσπάθεια στα ελληνικά δρώμενα αποτελεί και το Future library [26], ένα κοινωνικό δίκτυο που δημιουργήθηκε με πρωτοβουλία της Κεντρικής Δημόσιας Βιβλιοθήκης της Βέροιας, με κύριο στόχο τη συνεργασία και το διαμοιρασμό ιδεών μεταξύ των ελληνικών βιβλιοθηκών, αλλά και γενικότερα των ελλήνων βιβλιοθηκονόμων.

Ένα ζήτημα που προκύπτει από την χρήση αυτών των υπηρεσιών είναι το γεγονός ότι ενώ ένα ακαδημαϊκό ίδρυμα έχει πολύ μεγάλο αριθμό φοιτητών πως είναι δυνατόν μόνο περίπου 400 μέλη σε κάθε περίπτωση να είναι «φίλοι» της βιβλιοθήκης. Αυτό μπορεί να οφείλεται στο γεγονός ότι παρατηρείται σχετική αδυναμία από τις βιβλιοθήκες στην πλήρη εκμετάλλευση των δυνατοτήτων που προσφέρονται από αυτές τις υπηρεσίες ή στο γεγονός ότι δεν προωθείται σωστά η χρήση αυτών των υπηρεσιών. Κάποιες ενέργειες που θα μπορούσε να κάνει η κάθε βιβλιοθήκη για τη λύση αυτού του προβλήματος κάνοντας αισθητή την παρουσία της στο χώρο της κοινωνικής δικτύωσης είναι:

- Να διαφημίζει την υπηρεσία κοινωνικής δικτύωσης που χρησιμοποιεί στην αρχική σελίδα της βιβλιοθήκης. Ακόμα θα μπορούσαν οι βιβλιοθηκονόμοι στην ηλεκτρονική τους αλληλογραφία να βάζουν μια ηλεκτρονική υπογραφή με το σύνδεσμο της υπηρεσίας κοινωνικής δικτύωσης.

- Θα μπορούσε η βιβλιοθήκη να διαφημίζει την υπηρεσία κοινωνικής δικτύωσης που χρησιμοποιεί στο γραφείο δανεισμού ή ακόμα και μέσα στο χώρο του αναγνωστηρίου.

- Πολλές βιβλιοθήκες ήδη έχουν ενσωματώσει στην πολιτική τους κάποια μαθήματα πληροφοριακής παιδείας για τους πρωτοετείς φοιτητές. Κατά τη

διάρκεια αυτών των μαθημάτων θα μπορούσε να γίνεται ενημέρωση και για τις υπηρεσίες κοινωνικής δικτύωσης της βιβλιοθήκης.

- Η εκτύπωση διαφημιστικών φυλλαδίων και η τοποθέτησή τους ιδιαίτερα δίπλα σε υπολογιστές εντός του χώρου του πανεπιστημίου θα βοηθούσε στην προώθηση αυτών των υπηρεσιών.

- Διαδικτυακές διαφημίσεις επίσης θα μπορούσαν να συμβάλλουν στην προώθηση τέτοιων υπηρεσιών. Ειδικά, το Facebook δίνει τη δυνατότητα να αγοράσει κανείς διαφημίσεις με μικρό κόστος που έχουν σαν στόχο μια συγκεκριμένη κοινότητα.

- Μέσω των σελίδων κοινωνικής δικτύωσης τις οποίες μπορεί να χρησιμοποιούν ήδη οι βιβλιοθηκονόμοι και γενικότερα οι υπάλληλοι της βιβλιοθήκης θα μπορούσαν να προτείνουν την σελίδα της βιβλιοθήκης στους «φίλους» τους. Συνήθως είναι οι πρώτοι που γίνονται «φίλοι»-«οπαδοί» της σελίδας της βιβλιοθήκης στο εκάστοτε κοινωνικό δίκτυο.

- Τέλος, θα πρέπει η ενασχόληση με τη σελίδα κοινωνικής δικτύωσης καθώς και η ανανέωσή της να είναι συνεχής, γιατί διαφορετικά οι χρήστες χάνουν το ενδιαφέρον τους για τη συγκεκριμένη σελίδα.

7. Συμπεράσματα

Στην παρούσα εισήγηση, περιγράφονται οι έννοιες της πληροφοριακής παιδείας, της ψηφιακής πληροφοριακής παιδείας και της κοινωνικής δικτύωσης, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στο ρόλο που διαδραματίζουν μέσα στο χώρο των βιβλιοθηκών. Στο νέο σύγχρονο περιβάλλον που διαμορφώνεται και το οποίο χαρακτηρίζεται από διαρκώς μεταβαλλόμενες τεχνολογικές αλλαγές και εξελίξεις, η ψηφιακή παιδεία, μια έννοια ιδιαίτερα σύνθετη και πολυδιάστατη, θέτει τις βάσεις για τη δημιουργία ενός νέου πληροφοριακού γίνεσθαι. Αυτό που θα πρέπει να τονιστεί είναι ότι η κοινωνική δικτύωση ενδυναμώνει την έννοια της ψηφιακής παιδείας, καθώς ανοίγει νέους ορίζοντες στη δυνατότητα του ατόμου να χρησιμοποιεί και να κατανοεί επαρκώς τα ψηφιακά μέσα και να διαχειρίζεται πιο αποτελεσματικά και με κριτική σκέψη τη παρεχόμενη πληροφορία και να χρησιμοποιεί εργαλεία και υπηρεσίες όχι μόνο για την απόκτηση δεξιοτήτων, αλλά κυρίως για την ουσιαστική ανάπτυξη της γνώσης μέσα από το πυκνό τοπίο πληροφοριακών πηγών. Ειδικότερα στο χώρο των βιβλιοθηκών, η κοινωνική δικτύωση αλλάζει τα ως τώρα δεδομένα και αποτελεί τη κινητήρια δύναμη της επόμενης γενιάς υπηρεσιών, δημιουργώντας ένα διαφορετικό μοντέλο πλατφορμών συνεργασίας και επικοινωνίας. Αυτό σημαίνει ότι η διαχείριση, η ανταλλαγή

και ο διαμοιρασμός πληροφοριών επιτυγχάνεται μέσα από νέους διαύλους επικοινωνίας, με την πλήρη συμμετοχή των χρηστών και με μεγαλύτερη ασφάλεια. Μέσα στα πλαίσια αυτά, οι βιβλιοθήκες είναι υποχρεωμένες να αναβαθμίζουν συνεχώς τις παρεχόμενες υπηρεσίες τους προς τους χρήστες, ακολουθώντας το ρεύμα της εποχής.

Οι βιβλιοθήκες εκείνες που θα καταφέρουν να αξιοποιήσουν δημιουργικά και παραγωγικά την απίστευτη δύναμη της κοινωνικής δικτύωσης, θα καταφέρουν να δημιουργήσουν ποιοτικές υπηρεσίες, επικεντρωμένες στους χρήστες και να βελτιώσουν την επαφή τους με την κοινότητα που εξυπηρετούν. Το γεγονός ότι διανύουμε ακόμα μια μεταβατική περίοδο, εγκυμονεί γενικότερα πολλούς κινδύνους, καθώς η ταχύτατη τεχνολογική εξέλιξη, όπως είναι φυσικό, σχετίζεται άμεσα με τις οργανωσιακές αλλαγές στο χώρο των βιβλιοθηκών. Οι αλλαγές αυτές επηρεάζουν δραστικά όχι μόνο το προσωπικό των βιβλιοθηκών, αλλά και τους χρήστες και το αναγνωστικό κοινό και επαναπροσδιορίζουν και αναδιοργανώνουν το ρόλο και την λειτουργία τους. Συνεπώς ένα από τα πιο κρίσιμα ζητήματα είναι ο τρόπος με τον οποίο θα καταφέρουν οι βιβλιοθήκες να υιοθετήσουν, να αναπτύξουν τις νέες τεχνολογίες και να τις προσαρμόσουν εποικοδομητικά στις ήδη παρεχόμενες υπηρεσίες.

8. Βιβλιογραφία

- [1]. Bawden, D. (2001). Information and digital literacies: a review of concepts. *Journal of Documentation*, 57(2), pp. 218-259, διαθέσιμο στο: <http://gti1.edu.um.es:8080/igomez/hei/intranet/bawden.pdf>
- [2]. Carbo, T. (1997). *Mediacy: knowledge and skills to navigate the information highway*. Infoethics Conference, Monte Carlo
- [3]. Nicholas, D., & Williams, P. (1998). Review of P. Gilster Digital Literacy, *Journal of Documentation*, 54(3), pp. 360-362
- [4]. Eshet-Alkalai, Y. (2004). Digital literacy: a conceptual framework for survival skills in the digital era. *Journal of Educational Multimedia and Hypermedia*, 13(1), pp. 93-106, διαθέσιμο στο: http://www.openu.ac.il/Personal_sites/download/Digital-literacy2004-EMH.pdf
- [5]. Boyd, D. M., & Ellison, N. B. (2007). Social network sites: Definition, history, and scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13(1), διαθέσιμο στο: http://icmc.indiana.edu/vol13/issue1/bovd_ellison.html
- [6]. Stutzman, F. (2007). Social Network Transitions. Unit Structures: Thoughts about information, social networks, identity and technology, διαθέσιμο στο: <http://chimprawk.blogspot.com/2007/11/social-network-transitions.html>
- [7]. Bebo, διαθέσιμο στο: <http://www.bebo.com/>. Ημ. Πρόσβασης: 23/5/2010

- [8]. Facebook, διαθέσιμο στο: <http://www.facebook.com>, Ημ. Πρόσβασης: 23/5/2010
- [9]. MySpace, διαθέσιμο στο: <http://www.myspace.com>, Ημ. Πρόσβασης: 23/5/2010
- [10]. Flickr, διαθέσιμο στο: <http://www.flickr.com>, Ημ. Πρόσβασης: 23/5/2010
- [11]. YouTube.com, διαθέσιμο στο: <http://www.youtube.com>, Ημ. Πρόσβασης: 23/5/2010
- [12]. Last.fm, διαθέσιμο στο: <http://last.fm>, Ημ. Πρόσβασης: 23/5/2010
- [13]. PeopleAggregator: A place to create and run your own social network, διαθέσιμο στο: <http://www.peopleaggregator.net/>, Ημ. Πρόσβασης: 23/5/2010
- [14]. Ning: Create and discover Ning social networks for your interests and passions, διαθέσιμο στο: <http://www.ning.com/>, Ημ. Πρόσβασης: 23/5/2010
- [15]. Collier, A. (2007). Mini-MySpaces: Social Web's new phase. Net Family News, διαθέσιμο στο: <http://www.netfamilynews.org/nl070309.html#1>
- [16]. Second life. Διαθέσιμο: <http://secondlife.com/?v=1.1>, Ημ. Πρόσβασης: 23/5/2010
- [17]. Twitter: discover what's happening right now, anywhere in the world. Διαθέσιμο στο: <http://twitter.com>, Ημ. Πρόσβασης: 23/5/2010
- [18]. Γαϊτάνου, Π., Ρουγγέρη, Δ.Μ. (2007). Πληροφοριακή παιδεία και Ακαδημαϊκές Βιβλιοθήκες. 16ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών
- [19]. Alexa, the Web Information Company, διαθέσιμο στο <http://www.alexa.com>, Ημ. Πρόσβασης: 25/5/2010
- [20]. Jacobson, Terra B. Facebook as a Library Tool: Perceived v. Actual Use., διαθέσιμο στο <http://www.ala.org/ala/mgrps/divs/acrl/publications/crljournal/preprints/crl-088.pdf>, Ημ. Πρόσβασης: 26/5/2010
- [21]. Βιβλιοθήκη Παντείου Πανεπιστημίου, διαθέσιμο στο: <http://www.facebook.com/group.php?gid=158964693988&ref=ts>, Ημ. Πρόσβασης: 27/5/2010
- [22]. Βιβλιοθήκη & Κέντρο Πληροφόρησης του Χαροκόπειου Πανεπιστημίου, διαθέσιμο στο: <http://www.hua.gr/vivliothiki.php>, Ημ. Πρόσβασης: 27/5/2010
- [23]. Βιβλιοθήκη ΤΕΙ Δυτικής Μακεδονίας, διαθέσιμο στο: <http://library.teikoz.gr/>, Ημ. Πρόσβασης: 27/5/2010
- [24]. InfoLit Global, διαθέσιμο στο: <http://www.infolitglobal.info/en/>, Ημ. Πρόσβασης: 27/5/2010
- [25]. Information Literacy Meeting of Experts, "The Prague Declaration – 'Toward an Information Literate Society'", Sept 2003, διαθέσιμο στο: <http://portal.unesco.org/ci/en/files/19636/11228863531PragueDeclaration.pdf/PragueDeclaration.pdf>, Ημ. Πρόσβασης: 27/5/2010
- [26]. Future Library: Καινοτομία, Δημιουργία, Κοινωνικά Δίκτυα, διαθέσιμο στο: <http://www.futurelibrary.gr/>, Ημ. Πρόσβασης: 27/5/2010
- [27]. Good reads, διαθέσιμο στο: <http://www.goodreads.com/>, Ημ. Πρόσβασης: 29/5/2010
- [28]. Google Buzz, διαθέσιμο στο: <http://www.google.com/buzz?hl=el/>, Ημ. Πρόσβασης: 5/6/2010
- [29]. Χαραλαμπίδης, Α. (επιμ). (2006). Γραμματισμός κοινωνία και εκπαίδευση. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο νεοελληνικών σπουδών.